

Jannetje Parvé, ambachtsvrouw van beide Eemnessen.

JAN OUT.

Als we het hebben over emancipatie van de vrouw, dan denken we aan voorvechtsters als de zeer geleerde Belle van Zuylen, de patriottisch gezinde gezusters Betje Wolff en Aagje Deken of de eerste vrouwelijke arts, Aletta Jacobs. Maar dichterbij huis, in onze eigen Eemnesser geschiedenis, was er een vrouw, die als bestuurder al haar mannetje stond: Jannetje Parvé. Veel weten we niet van haar, maar met behulp van schaarse gegevens heb ik haar in dit artikel in de schijnwerpers gezet.

Op 12 april 1668 vertrok uit Rotterdam het VOC-schip “De Zuidpolsbroek” voor een reis naar Indië. Meevarend koopman en Raad van Indië, Aernout van Overbeke, hield een dagboek bij. Daaruit weten we dat er ook een onderkoopman, Daniël Parvé, op dit schip voer. De bemanning, 269 zielen, had twee maanden soldij vooruit betaald gekregen. De koopman noteerde hoeveel dat per rang bedroeg. Hijzelf was de hoogst verdienende: f 100 per maand, de schipper verdiende f 80 en onderkoopman Parvé moest het met f 40 doen. Dat was een veelvoud van wat de gewone bemanning beurde: een onervaren matroos was de laagst betaalde met f 5 per maand, de meer ervaren matrozen ontvingen f 10 à f 12 per maand.

Aan boord bevonden zich niet alleen mannen, maar vanuit Holland vaarden ook vijf vrouwen en vier kinderen mee; aan de Kaap stapten nog eens twee vrouwen en vier kinderen op. Eén van de vrouwelijke passagiers was Machteld Castelein, de echtgenote van Daniël Parvé, met wie zij op 13 maart dat jaar in Amsterdam getrouwd was.¹

Op 7 oktober 1668 kwam de Zuidpolsbroek bij het Kasteel in Batavia, het huidige Jakarta, aan. Machteld zal een zucht van verlichting geslaakt hebben: zij was 7 maanden zwanger. Op 6 december beviel zij van haar eerste kind: zoon Mattheus. In de volgende jaren maakte haar man carrière; hij wist zich op te werken van koopman tot opperkoopman uiteindelijk tot Raad-extraordinair van Indië. Het gezin groeide, er werden waarschijnlijk nog 3 kinderen geboren: op 14 december 1670 werd dochter Johanna gedoopt en drie jaar later een tweede zoon: Anthony. Over een vierde kind, dochter Maria, zijn de bronnen niet duidelijk. Niet allen

Het woonhuis van de familie Van Norden-Parvé aan de Herengracht 286, dat rond 1620 gebouwd werd door Joost Hendrik Jansz. Jannetje had het huis met stal voor f 42.000 gekocht. Later verwierf zij ook het buurhuis no 288. Tekening van Caspar Philips

bleven in leven. Vóór mei 1675 stierf de oudste zoon Mattheus en op 6 november 1679 overleed vader en echtgenoot Daniël, 52 jaar oud.²

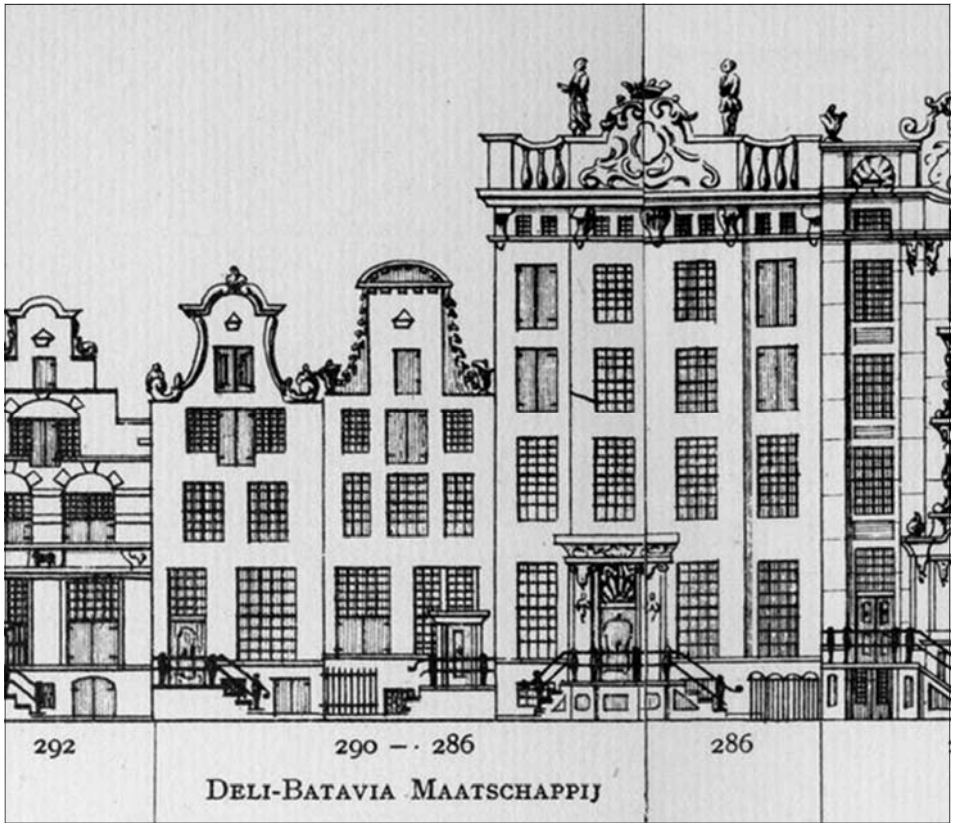
Dochter Johanna, die als roepnaam Jannetje had, groeide op en werd gezien de aanzienlijke som geld, die vader het gezin naliet, een begeerde bruid. Zij huwde uiteindelijk met Wybrandus Lycochton, koopman op de Levant (het Midden-Oosten), die het tot lid van de Raad van Indië bracht.

In 1699 repatrieerden moeder Machteld, inmiddels hertrouwd en opnieuw weduwe geworden, met dochter Jannetje en haar echtgenoot Wybrandus. Vlak voor hun vertrek maakten zij geld over naar het vaderland: moeder f 195.000 en dochter f 80.170.

Op de thuisreis met het schip Concordia arriveerde men op 27 januari 1700 bij Kaap de Goede Hoop. Daar werden Wybrand, die als Vice Admiraal van de vloot was aangesteld, door Gouverneur Willem Adriaan van der Stel en enkele andere bestuursleden officieel welkom geheten. Omdat de wind te sterk was, bleef het gezelschap aan boord. Daags daarna ging de delegatie met Wybrand en zijn vrouw en verdere familieleden aan land, waar een officiële ontvangst plaats vond.

Op 2 juli 1700 legde het schip aan op de rede van Rammekens bij Vlissingen.

Foto van het grachtenhuis uit 1919 van C. Steenbergh. Nog steeds met het wapen van Ambachtsvrouwe Jannetje Parvé. Het beeldhouwwerk is in haar opdracht in 1729 door Ignatius van Logteren vervaardigd.

Wellicht was Wybrandus tijdens de reis ziek geworden: hij overleed op 15 juli in Middelburg. Zijn stoffelijk overschot werd naar Amsterdam overgebracht, waar het op 21 april in de Nieuwe Kerk begraven werd.

Zijn weduwe Jannetje hertrouwde op 39-jarige leeftijd met de 34-jarige Ysaac van Norden. Deze was zoon van een wijnkoper en had geneeskunde gestudeerd aan de universiteit van Franeker. Hij was er in 1701 afgestudeerd. De ondertrouw vond plaats op 24 mei 1709 te Amsterdam. Het was echt een standshuwelijk van twee grachtbewoners: Medisch Doctor Ysaac woonde op de Keizersgracht, de rij-

ke weduwe Jannetje op de Herengracht. Zij vestigden zich op de Herengracht. In 1712, Jannetje was 41 jaar, werd een dochtertje Hester Maghteld geboren. Zij werd op 8 juli in de Westerkerk gedoopt. Doopgetuigen waren oom Cornelis Chasteleijn, Raadordinaris van Nederlands-Indië te Batavia en Anna van Norden, een oudere zus van Ysaac.

In 1714 kocht Ysaac van de Staten van Utrecht de Ambachtsheerlijkheden van de beide Eemnessen. Op 18 juli 1714 vond de overdracht plaats voor de schepenbank van de beide Eemnessen. Hij betaalde er *f* 12.000 voor. Voor nog eens *f* 3.000 kocht hij ook het recht om in beide hervormde kerken de predikanten te mogen goedkeuren (jus approbandi et improbandi). Daaraan was het recht verbonden op een gestoelte in deze kerken en een grafkelder. In de Nicolaaskerk van Eemnes-Buiten liet hij een bank plaatsen. Eerst zou schout Willem Verwey hiervoor plaats moeten maken; later werd besloten de bank op een andere plek te zetten.

Behalve status gaf het bezit van een ambachtsheerlijkheid het recht om allerlei functionarissen te benoemen, die daar jaarlijks voor betaalden. Het was dus ook een vorm van geld beleggen. Ambachtsheer Ysaac deed in mei 1715 zijn eerste benoemingen. Hij zal zoals gebruikelijk ten tijde van de maarschalk van Eemland, die dit namens de Staten van Utrecht deed, burgemeesters, schepenen en raden uit dubbeltallen hebben gekozen en benoemd. In beide kerkelijke gemeenten zal hij tevens de voorgedragen nieuwe kerkmeesters en armmeesters hebben bevestigd.

Het gezin Parvé overkwam niet veel later groot verdriet: dochtertje Hester overleed begin juli 1715. Zij werd op 10 juli in de Nieuwe Kerk begraven. Nog geen jaar later, op 8 april 1716, overleed ook vader Ysaac. Op 14 april werd ook hij in de Nieuwe Kerk begraven. Testamentair liet hij de kerk van Eemnes-Buiten een bedrag van *f* 800 na om het gewelf en de balken opnieuw te kunnen laten schilderen.

Jannetje is nu weer weduwe, kinderloos, en als nieuwe ambachtswvrouw verantwoordelijk voor benoemingen in beide dorps- en kerkbesturen. In de volgende jaren stelde zij diverse functionarissen aan, waaronder Mr. Alard Pannekoek als secretaris van beide Eemnessen en Willem Verwey voor zijn verdere leven als schout en gadermeester (inner van diverse belastingen).

Jannetje was trots op het bezit van de ambachtsheerlijkheden van de beide Eemnessen. Zij liet in de attiek³ van haar huis aan de Herengracht het wapen van Parvé met in het hartschild dat van de beide Eemnessen verwerken. Ignatius van Logteren (1685-1732) was de beeldhouwer hiervan.

Het was in die tijd voor de rijkere de gewoonte om 's zomers op een buiten te

Slechts enkele straatnaambordjes in Voorburg herinneren aan de oude buitenplaats van Jannetje Parvé. De huidige buitenplaats Eemwijk ligt aan het Oosteinde en is in 1918 gebouwd als particulier landhuis.

vertoeven en 's winters in de stad. Jannetje kocht, na 1721, een buitenplaats in Voorburg. Zij liet in plaats van de bestaande boerderij een herenboerderij bouwen, die zij de naam 'Eemwijk' gaf. Vanuit dit buiten schreef zij in 1726 aan de heren Statenleden van Utrecht een bijzondere brief, die bij toeval bewaard is gebleven.⁴ In hedendaagse taal schrijft zij:

“Hoogedele Heren,

In antwoord op uw schrijven van 14 augustus betreffende het aanstellen van

Roomse Buurmeesters en Armmeesters deel ik u mee, dat sinds de reformatie het aantal gereformeerden zo gering was (vooral in Eemnes-Binnen), dat wij niet altijd geschikte gereformeerden voor deze functies konden vinden.

Vanwege dat kleine aantal gereformeerden besloot U zelf om na het opheffen van de Hoge Jurisdictie in 1702 om het Gerecht niet meer als vanouds te herstellen. De schepenbanken van Eemnes-Buiten en Eemnes-Binnen werden samengevoegd. De drie gereformeerde leden die Eemnes-Binnen moest afvaardigen, waren vaak onbekwame daghuurders, die tevens als schepen en kerkmeester aangesteld waren.

Als het maar enigszins kan, wordt er een gereformeerde als buurmeester aangesteld. Maar momenteel wordt deze functie in Eemnes-Binnen door een inwoner van roomse huize uitgeoefend. Deze is een zeer gerespecteerd mens (die niets ten nadele van kerk, republiek of zijn regio zou doen. Bovendien is dit werk van zo gering belang, dat het niet de moeite waard voor u is om u er druk over te maken).

Ik hoop, dat u niet van plan bent om een zo respectabel mens tussentijds af te zetten en dat hij zijn normale periode kan afmaken. Daarna kan een gereformeerde het van hem over nemen. (Ik ben wel bang voor ongeregelheden als een dagloner als buurmeester wordt aangesteld. Ook al omdat de meerderheid van Eemnes-Binnen van roomse huize is en het Gerecht al goedgekeurd had, dat daar beurtelings een roomse en een gereformeerde armmeester wordt aangesteld. De kinderen, die ondersteuning krijgen, worden er opgevoed in de religie van hun ouders, “*waardoor conscientiedwang en liefdeloosheyd verbannen wordt.*”)

U bent verkeerd geïnformeerd als u stelt, dat er dit jaar een Roomse armmeester in

Binnendijk is aangesteld. Ook klopt het niet, dat er in Buitendijk een roomse buurmeester en armmeesters zouden zijn. Daar is nu Jan van Veeren buurmeester en Claas Burger en Matthijs Blom zijn de armmeesters, allen van gereformeerde huize.

De roomsen worden niet bevoorrecht en hun invloed wordt steeds meer ingedamd. Ik zal mijn best doen om zo mogelijk steeds gereformeerden aan te stellen. Hiermee hoop ik u naar genoeg te hebben geantwoord,
Jannetje Parvé weduwe van Norden,
Eemwijk bij Voorburg, de 20e september 1726.”

De reactie van de Staten van Utrecht is niet bekend. Het resultaat van hun verscherpt toezicht wel: de katholieken werden uitgesloten voor functies als schout, schepen en buurmeester. De regeling rond de armen en de armmeesters bleef in Eemnes bestaan.

Op 25 maart 1735 overleed Jannetje Parvé in Amsterdam. Vijf dagen later werd ook zij in de Nieuwe Kerk begraven. De koster hadden in opdracht van de kerkmeesters van de kerken de bevolking hiervan laten horen: de klokken waren langdurig geluid. Koster/schoolmeester Govert van de Hoek van Eemnes-Buiten ontving “voor het overluiden van de Mevrouw van de beïjde Eemnessen” f 41,05. Dominee Johannes Hagelis van de Nieuwe Kerk en Hieronymus de la Croix waren executeurs-testamentair van de overledene. Op 29 augustus 1735 lieten zij de Ambachtsheerlijkheden van de beide Eemnessen in het openbaar veilen. Cornelis Hasselaer, rijk geworden in de VOC, kocht deze voor f 30.000. Daags na de aankoop regelde hij de overdracht voor notaris Tzeeuwen, waarbij hij contant betaalde. Op 1 september vond de overdracht voor de schepenbank van de beide Eemnessen plaats. De periode Van Norden-Parvé was hiermee beëindigd.

NOTEN

1. Buyten gaets. Twee burlieke reisbrieven van Aernout van Overbeke (ed. Marijke Barend-van Haef ten & Arie Jan Gelderblom). Verloren, Hilversum 1998, blz. 15, 23 en 24.
2. Jaarboek C.B. voor Genealogie (2002) blz. 71.
3. Een attiek is een verhoging boven de kroonlijst van een gevel om het dak aan het zicht te onttrekken.
4. Deze brief werd rond 1975 in het gemeentearchief gevonden tussen de stukken uit 1826. Het is een kladbrieff, waarin gedeelten werden geschrapt. Deze gedeelten zijn goed leesbaar en (op deze manier) in de tekst opgenomen. In het Provinciaal Archief is de definitief verzonden brief niet teruggevonden, wel soortgelijke brieven betreffende Odijk, Bunnik en Houten (Het Utrechts Archief, inv. no 233; 291-1: Brieven afkomstig van de Colleges of personen...enz.)